

як процес поетапної трансформації реальної діяльності технолога в модель його підготовки через формування професійної компетенції.

Цим підходом ми маємо намір керуватися і в подальшій роботі з побудови теоретичної моделі формування професійної компетенції технолога-видавця і виявлення рівнів її сформованості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаревский В. О педагогическом творчестве и опасности дилетантизма // Народное образование. – 1988. – № 6. – С. 76-80.
2. Маркова А.К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя // Советская педагогика. – 1990. – № 8. – С. 82-88.
3. Настройка образовательных структур в Европе – “Tuning Educational Structures in Europe” Phase 1 (2000-2002); Phase 2 (2003-2004). <http://www.relint.deusto.es/TuningProject/index.htm>
4. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – М.: Школа-Пресс, 1998. – 512 с.
5. Синенко В.Я. Профессионализм учителя // Педагогика. – 1999. – № 5. – С. 45-51.
6. Турбовской Я. Без профессионализма нет ответственности // Народное образование. – 1999. – № 10. – С. 215-222.
7. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.
8. McClelland, D.C. (1998). Identifying competencies with behavioral-event interviews. Psychological Science, 9, 331-339.

УДК 378

Г.М. Розлуцька

ОБДАРОВАНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

У статті розглянуто психолого-педагогічні аспекти формування та розвитку обдарованості студентської молоді. Обдарованість молоді визначена як поєднання інтелектуальних, творчих здібностей та особистісних якостей людини, що проявляється і функціонує в умовах конкретного соціуму.

The psycholo-pedagogical aspects of the forming and progress of the talent of the student youth is given in the article. The talent of the youth is determinated as the combination of intellectual and creative abilities and personal qualities of the person, what display and function in the condition of the concrete society.

Постановка проблеми. Національна освіта сьогодні характеризується орієнтацією на розвиток людини, її особистісних і культурних якостей. Освітнє правове поле визначає людину одночасно початком і кінцевою метою суспільного розвитку [1; 2; 4]. Базуючись на національній ідеї українського державотворення, освіта спрямовується на потреби суспільства у конкурентноздатних, всебічнорозвинутих громадянах, здатних до європейської інтеграції. Одним із пріоритетних напрямків національної освіти є турбота про обдаровану молодь, її творчий, інтелектуальний, духовний та фізичний розвиток. Адже, в майбутньому сьогоднішня молодь визначатиме суспільні пріоритети.

У багатьох державах світу існує результативний досвід підтримки обдарованої молоді. У 1996 р. Великобританія виступила ініціатором створення ради обдарованих і талановитих дітей. У 1988 р. відбулася перша європейська Конвенція з проблем обдарованості дитини. Експерти підрахували, що однією із складових успіху Лісабонської стратегії оновлення Європи (2000 р.) є короткотермінова підготовка молодих обдарованих науковців. На реалізацію цієї стратегії країни-члени Євросоюзу витрачають мільйони.

Залучено весь арсенал, що може допомогти педагогам стимулювати молодь до творчості. Інструментарієм у підготовці молодих наукових кадрів Євросоюзу є рамкові програми Єврокомісії. У квітні 2005 р. прийнята пропозиція щодо сьомої рамкової програми Євросоюзу на 2007 – 2013 рр. “Будівництво європейського дослідницького простору знань для зростання”. Програма акцентує на тому, що обдарована молодь – найвагоміший європейський ресурс.

Українській освіті варто, переймаючи європейський досвід, спрямувати процеси модернізації у русло формування творчого потенціалу молоді, який стане потужним ресурсом для зростання вітчизняної економіки. Комплексна програма “Творча обдарованість”, “Програма роботи з обдарованою молоддю” визначають стратегію особистісно орієнтованого навчання і виховання. Робота з обдарованою молоддю розглядається як безперервний процес формування творчої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх фахових видань свідчить, що проблема обдарованості, її типології викликає значний науковий інтерес. Над дослідженням цієї проблеми працюють вітчизняні психологи: І. Бех, М. Варій, І. Волощук, Ю. Гільбух, В. Зайчук, Л. Зінченко, М. Корольчук, С. Максименко, О. Музика, В. Роменець, М. Савчин та ін. Педагогічні підходи до навчання та виховання обдарованої молоді висвітлено у працях С. Архипової, Н. Головатого, Л. Грицюк, С. Майбороди, Л. Пермінової, Л. Чорної, В. Шейко, Г. Яніна та ін.

Мета даного дослідження. Розуміючи складність та багатоплановість проблеми обдарованої молоді, ми зосередили свою увагу на розгляді психолого-педагогічних особливостей розвитку обдарованості студентів ВНЗ III – IV рівнів акредитації.

Виклад основного матеріалу. Реформування вищої освіти України у контексті сучасних загальноєвропейських тенденцій ставить проблему навчально-виховної роботи з обдарованою молоддю на рівень стратегічних. Існують різні підходи до розгляду сутності проблеми обдарованості студентської молоді. Як свідчать сучасні дослідження, обдарованість зумовлена спадковістю, але проявлятися і функціонувати вона може лише в умовах конкретного соціуму. Реалізація обдарованості є багатоваріантною і не завжди може бути заделегідь запрограмованою. Обдарованість молоді – це цілісна багатовекторна модель, у якій переплітаються інтелектуальні, творчі здібності та особистісні якості людини. Вона розглядається як інтегративна якість особистості, індивідуально-типовий процес. Складовими обдарованості є інтелект, творчі здібності, мотиваційно-особистісний компонент.

У словнику психологічних термінів обдарованість визначено як систему здібностей людини, яка дозволяє їй досягнути значних успіхів у певних видах діяльності [3]. Вона є функцією всієї системи умов життєдіяльності в її єдності й нерозривно пов’язана з усім життям особистості, проявляючись на усіх етапах її розвитку. Незважаючи на спадковість, обдарованість виражає внутрішні можливості розвитку не організму як такого, а особистості. Тобто, відображає внутрішні психологічні умови діяльності людини в їх співвідношенні з вимогами, які висуває ця діяльність.

Серед здібностей виділяють потенційні, актуальні і загальні та спеціальні здібності, що спонукають до впевненості у собі. Перевага певного виду спеціальних здібностей визначає сферу обдарованості індивіда, яка співвідноситься з провідними формами людської діяльності. У середині тих чи інших спеціальних здібностей виявляється загальна обдарованість індивіда, яка співвідноситься з більш загальними умовами провідних форм людської діяльності.

Потенційні здібності виявляються при розв’язуванні нових завдань, актуальні – реалізуються незалежно від вимог конкретного виду діяльності. Не кожен індивід може реалізувати свої потенційні здібності відповідно до своєї психологічної природи, тому актуальні здібності охоплюють лише частину потенційних. Загальні та спеціальні здібності, що спонукають до впевненості у собі складають сукупність інтелектуальних властивостей людини, від яких залежить продуктивність навчальної діяльності. Такими властивостями є

узагальнена розумова діяльність, усвідомлене мислення, гнучкість розумової діяльності, усталеність розумової діяльності, самостійність мислення, позитивне ставлення до допомоги та ін. Рівень розвитку цих властивостей мислення є показником шляху досягнення високого рівня знань.

Оснoву розвитку здібностей становлять задатки – природжені анатомо-фізіологічні особливості нервової системи й мозку, які виявляються в типологічних особливостях людини. Проте задатки є лише передумовою здібностей. Формування здібностей зумовлюється розвитком задатків людини через виховання. Залежно від домінування певного виду здібностей розрізняють художню, академічну, творчу та психомоторну обдарованість.

Першою ознакою зародження здібностей є нахил, тобто стійка орієнтованість індивіда на певну діяльність, якою він прагне займатись. Справжній нахил зумовлює швидке досягнення високих результатів. Важливе значення для розвитку здібностей має врахування у виховному процесі сенсативних періодів формування функцій, коли людина чутлива до певних виховних впливів та найефективнішого засвоєння тих чи інших видів діяльності. Важливою є і психологічна готовність особистості до певної діяльності. Наприклад, психологічна готовність особистості до навчання у вищій школі передбачає сформованість у неї основ наук а також моральних та емоційно-вольових якостей.

Для оцінки рівня розвитку здібностей сьогодні досить широко використовують різноманітні тести: тести досягнень, тести інтелекту. Тести креативності та інші дослідження конкретно-психологічних характеристик різних здібностей дозволяють виокремити загальні якості індивіда, які відповідають вимогам не одного, а багатьох видів діяльності. Наприклад, тест “АСТУР” (Є. Борисова, К. Гуревич, В. Зазарін та ін.) для діагностики розумового розвитку абітурієнтів включає 8 субтестів: усвідомленість, подвійні аналоги, лабільність класифікації, узагальнення, логічні схеми, числові ряди, геометричні фігури. Під час обробки даних отримують індивідуальний тестовий профіль досліджуваного, який визначає пріоритетне опанування випусником школи програмового матеріалу. За основу здібностей автори тесту взяли загальні здібності. На цій основі прогнозується успішність студента ВНЗ. Зазначимо, що подібні тести не розмежують обдарованість та інтелект. Проте, інтелект можна розглядати як передумову обдарованості.

До обдарованості близькі поняття – геніальність і талант. Під талантом розуміють такий рівень розвитку здібностей, який дає людині можливість творчо працювати й досягнути надзвичайно важливих, значущих успіхів у діяльності. Маємо на увазі високий рівень розвитку здібностей, насамперед спеціальних або сукупність здібностей, що дають змогу отримати продукт діяльності, який характеризується новизною, досконалістю чи суспільною значимістю. Талант може проявлятися у різних сферах творчості – науковій, технічній, педагогічній, організаторській та ін.

Найвищий рівень творчих виявів особистості, який має історичне значення для життя суспільства визначається психологами як геніальність. Тобто геній створює нову епоху у своїй сфері знань. Для генія характерні творча продуктивність, оволодіння культурною спадщиною минулого і водночас рішуче змінення норм і традицій. Геніальна особистість своєю творчою діяльністю сприяє прогресивному розвитку суспільства.

Існує чіткий взаємозв'язок між обдарованістю і творчістю: спрямованість на творчість є виразною ознакою обдарованості, а обдарованість завжди виявляє себе в певній сфері творчої діяльності. Сутність і специфіка узагальнено відображається двома ознаками: перетворення явищ, речей, процесів дійсності або їх образів; новизна, оригінальність ідей.

В окресленому руслі постає потреба розгляду механізму культивування здібностей студента. Врахуємо, що творча діяльність, яка спонукає до активізації процесу самопізнання, самоаналізу та самотворення розглядається як здатність до професійної рефлексії. Інтенсивність процесу залежить від уміння молодого людини адекватно оцінити свої інтереси, потреби, можливості. Проте пізнати свої можливості поза практичною діяльністю не можливо. Творчість, оригінальність мислення виникає, якщо особистість прагне розібратися

в усьому самостійно. Творчий, особистісний характер засвоєння проявляється і в тому, що кожен засіб навчання й виховання, з яким ознайомлюють студента особистісно засвоюється. Важливим чинником розвитку здібностей студентів є творча ініціатива та активність.

Результативність творчого навчально-виховного процесу забезпечується його організацією і передбачає врахування ряду факторів: використання творчих завдань на певних етапах навчально-пізнавальної діяльності; звільнення особистості від тотальної всеохоплюючої регламентації мислення, оцінювання фактів і явищ, оскільки всеохоплююча регламентація породжує психологічні бар'єри; здійснення навчання на високому рівні складності; домінування діалогічної форми навчального спілкування; створення ситуації вільного вибору навчальних курсів, програм, навчальних закладів, викладачів та ін.

Тенденція зростання у сучасному соціокультурному середовищі динамічних процесів висуває перед вищою освітою на передній план розгортання сутнісних можливостей особистості студента як індивідуальності. Індивідуальна неповторюваність розкривається в процесі самореалізації. Самостійність, самоздатність та здатність до самореалізації особистості, її творча активність є духовним стержнем освіти і служить основою демократичного громадянського суспільства [2].

З вищенаведеного слідує, що у вищих навчальних закладах першочергового значення набуває особистісно орієнтоване навчання зфокусоване на роботу з обдарованою молоддю. Важливою функцією роботи з обдарованою молоддю є забезпечення високого інтелектуального розвитку студентів, навичок творчої роботи, покращення фахової компетенції майбутніх спеціалістів. Пріоритетними напрямками роботи повинні стати: застосування результативних особистісно орієнтованих навчально-виховних технологій, підвищення якості різноманітних форм творчої роботи з обдарованими студентами, залучення творчих студентів до науково-дослідницької роботи, запровадження навчання за індивідуальним планом, активізація ресурсів виробничої практики та ін.

Сприятиме покращенню роботи з обдарованою студентською молоддю раціональне поєднання національних та європейських здобутків у контексті вимог Болонського процесу: надання можливості вибору студентам, розширення міжнародних програм обміну; покращення роботи дієвого студентського самоврядування; проведення спільних наукових досліджень студентів, аспірантів, науковців; діяльність молоді у наукових гуртках, клубах, симпозіумах, конференціях, олімпіадах, наукових експедиціях, творчих звітах, презентаціях та ін.

Дане дослідження не претендує на повне висвітлення всіх аспектів проблеми обдарованої студентської молоді. Перспективними напрямками для студіювання вважаємо: вивчення досвіду роботи з обдарованою молоддю у європейських університетів, вивчення європейського досвіду в організації роботи молодих науковців; аналіз роботи форм і методів науково-дослідної роботи у вітчизняних вищих навчальних закладах, вивчення змісту виховної роботи з обдарованою молоддю у ВНЗ III – IV рівнів акредитації різного профілю, порівняльний аналіз навчально-виховної роботи з молоддю в Україні та за кордоном та ін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України “Про вищу освіту” від 17.01.2002 № 2984-III // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 20. – С. 134.
2. Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006 – 2010 роки // Вища школа. – № 3. – 2006. – С. 114 – 119.
3. Краткий психологический словарь / Под. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – 430 с.
4. Указ Президента України “Про Національну доктрину розвитку освіти” від 17.04.2002 № 347/2002.